

Et Forslag om forhøjet Brændevinsafgift af Roskilde Kro:

Af Underarkivar, cand. mag. Holger Hjelholt.

Brændevinsbrænding, som man her hjemme har lært af Udlandet, havde omkring Midten af det 16. Aarhundrede naaet en ret stor Udbredelse, og den blev meget hurtigt gjort til Genstand for Beskatning fra Regeringens Side.¹⁾ Dels tilsigtede man herved at skaffe Staten Indtægter, og dels vilde man ogsaa herigennem hæmme Nydelsen af Brændevin. Hvilket af disse Motiver der har vejet tungest ved de talrige Forordninger, der efterhaanden udstedtes herom, vil det ofte falde svært at afgøre. Om Forordning 1. Februar 1757 »om Misbrug med Brændevinsdrik at afskaffe«, hvilken Forordning angav som sin Hensigt at hindre Fylderi og Drukkenskab og bl. a. forhøjede Konsumtionsafgiften af det Korn, der brændtes i Købstæderne, skrev saaledes Stiftamtmanden over Sjælland til Rentekammeret: »....jeg supponerer (forudsætter) og formener med Rette at kunne supponere, at Forordningens Absigt ikke er just immediate at formere de kongelige Revenuer (d. e. Indtægter), saasom jeg ikke er forvisset om, at ved den derudi anbefalede Forhøjelse af Konsumtion, Told etc. Intraderne skal kunne forøges,

¹⁾ Se herom L. V. Scheel: Brændevinsbrændingen i Danmark, S. 5.

saafremt ellers Forordningens Indhold nogenledes kan vorde bragt til Exekution og efterleves.«

Da den i denne Forordning paabudte Forhøjelse af Konsumtionsafgiften alene ramte Brænderierne i Købstæderne, paabød en lidt senere Forordning samme Aar (23. November 1757), at ogsaa de Afgifter, der svaredes af Landbrænderierne, og som var fastsatte i Forhold til disses Brændevinskedlers Størrelse, skulde forøges, for at Landbrænderierne ikke skulde drage Næringen til sig fra Købstæderne. Den uens Beskatningsmaade for Land og By og de uensartede Bestemmelser, der iøvrigt gjaldt for Brændevinsbrænding paa Landet og i Købstæderne, fremkaldte dog stadige Rivninger, og et saadant Udslag af Rivalitet mellem Land- og Bybrænderier — fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede — er det, vi her vil omtale.

I Aaret 1807 indgav Oldermænden for Brændevinsbrænderilavet i København, B. Kaastrup, en Ansøgning til Rentekammeret, hvori han klagede over de store Tab, Brændevinsbrænderne i Købstæderne led i deres Næring paa Grund af, at Landbrænderierne havde langt mindre Afgifter at svare; som et særlig grelt Exempel anførte han Roskilde Kro, der nys havde skiftet Ejer; den svarede i Afgift af sit Brændevinsbrænderi omkring 444 Rdl., medens den, om den havde ligget i en By, vilde have svaret over 2000 Rdl. mere. Oldermænden tilføjede: »Det er bekendt, at Roskilde Kros Værk i de senere Aar er drevet saa stærkt som muligt og været dets Ejer til saadan Fordel, at han, som for faa Aar siden var Staldkarl, nu ved sin Død har efterladt sig en betydelig Formue.« Han tillod sig derfor at foreslaa enten, at Afgiften for Roskilde Kro forhøjedes, saa at den kom til at staa i Forhold til det, de københavnske Brænderier svarede, eller ogsaa at det blev bestemt, at Kromanden kun maatte sælge Brændevin til Rejsende, som fortærede det i Kroen.

Rentekammeret sendte denne Skrivelse til Stiftamtmandens Betænkning, der igen indhentede Erklæringer fra Amtsforvalteren og fra Kroens Ejer, Chr. Kofoed.

Kromanden tog skarpt til Genmæle mod Oldermændens

Forslag. »Det er«, skrev han, »højst paafaldende og synes at røbe en Animositet imod min Person, at Hr. Oldermænden ikke i alle de Aar, afgangne Mads Hermansen ejede Roskilde Kro, men først i det Øjeblik, jeg i dyre Domme har tilkøbt mig denne Ejendom, søger uden nogen Fordel for Lavet at forøge mine Udgifter. Den hele Besværing fra Begyndelsen til Enden skjuler under en patriotisk Maske en Hensigt, der er højst uædel, og de Argumenter, Hr. Oldermænden har støttet paa, er mere tilsyneladende end sande rigtige.« Oldermænden havde intet Mandat til at optræde paa Købstadbrænderiernes Vegne med Klage over Roskilde Kro, og denne rettede sig ganske efter sit Privilegium, og den svarede de fastsatte Afgifter. Disse var ingenlunde for ringe i Sammenligning med dem, Brændevinsbrænderne i København svarede, da disse fik stor Godtgørelse for Brændevin, de exporterede. Hvor stærkt Brændevinsværket i Roskilde Kro havde været drevet i Hermansens Tid, kunde han, den nuværende Ejer, umuligt gøre rede for: »Om Hermansen ejede Penge, da han tilkøbte sig Roskilde Kro, eller har fortjent sine Midler i den senere Tid eller været Staldkarl, ved jeg ikke, men vel. . . ., at Folk i Hovedstaden og paa Landet vil have kendt S. T. Hr. Oldermænden som Bryggerknægt. . . .« Hvad den Sag angik, at Hermansen skulde have overtraadt Kroens Privilegium, da fandt han, det røbede liden Troskab mod Kongehuset, at Oldermænden først nu efter Hermansens Død fremkom med slig ubevist Paastand. »At iøvrigt en Bonde, som bor 2 à 3 Mil fra København, i ondt Føre eller i Høstens Tid skal med megen Ulejlighed og Bekostning hente sit Brændevin i København, vilde være lige saa ubilligt, som Hr. Oldermændens Paastand i det Hele er det.« Kromænden sluttede med en Anmodning om, at det Privilegium af samme Indhold som Formændens, han som Kroens nye Ejer havde ansøgt om, maatte blive ham tilstaaet uden yderligere Afgift end den lovbestemte.

Heller ikke Amtsforvalteren tog i sin Erklæring blidt paa Oldermændens Forslag. »Ved at igennemgaa Bræn-

devinsbrænder Kaastrups Andragende og Forestilling«, skrev han, »synes det straks, som at samme er fremkommet af patriotisk Iver for den kongelige Kasses Interesse og til en Vinding af omtrent 2000 Rdl. aarlig. — Men naar man betragter bemeldte Kaastrups Udladelse om, at afgangne Mads Hermansen for kort Tid siden skal have været Staldkarl, nu er død som en formuende Mand, ses det tværtimod tydelig, at bemeldte Forestilling er avlet af Misundelse og Formaal for egen Interesse; thi hvad afgangne Mads Hermansen har været, førend han blev Ejer af Roskilde Kro, og i hvad Befatning han ved Døden er afgaaet, kan nok ikke komme i Betragtning, da man heraf kunde tage Anledning at spørge: Hvad har Kaastrup og de fleste Brændevinsbrændere i København været, førend de blev Brændevinsbrændere, og i hvad Forfatning er ikke den største Del af dem med (d. e. i Sammenligning med?) nogle af deres andre Medborgere?« Det vilde være urimeligt at forhøje Afgiften for den, der var flittig og vindskibelig. »Skønt Brændevinet paa en Maade bliver anset for skadelig, og det var ønskeligt, om denne Drik kunde undværes og afskaffes saavel i Købstæderne som paa Landet, saa er samme dog bleven til en Nødvendighedsartikel for Almuesmanden og kan lige saa lidet undværes som Vin og Thevand for den mere kultiverede Klasse af Mennesker; følgelig vil Bevillingerne til Brændevinsbrænderiet paa Landet, hvor disse er, lige saa lidet kunne afskaffes som i Købstæderne, eller Afgiften derpaa vilkaarligen fordobles paa et Sted mere end et andet, men at derfor maa være en Regel, saaledes som Forordningen af 23. Novbr. 1757 og Kollegi ergangne Resolutioner allerede har bestemt. — Ved saaledes at antage Brændevinet for en Nødvendigheds Spiritus for Almuesmanden formener jeg, at sammes Tilvirkning maa betragtes som en Profession eller anden borgerlig Næring, hvor Mesteren eller Mandens Omhu og Virksomhed afgør, om han kan soutinere sig og leve af sin Profession og Metie eller ej.« — Amtsforvalteren fremhævede til Slut Roskilde Kros Nødvendighed for de Rej-

sende og hævdede, at den ikke kunde taale nogen Forhøjelse af Brændevinsafgiften; derimod fandt han det ikke upassende, at dens Kroholdsafgift forhøjedes fra 24 til 50 Rdl. aarlig.

Til disse to Erklæringer henholdt Amtmanden sig i den Betænkning, som han sammen med dem indsendte til Rentekammeret. Oldermændens Forslag vilde efter hans Formening vist kun virke til Fordel for Lavet uden at forøge de kongelige Indtægter, og det Afbræk, dette led ved Brændevinsbrændingen paa Landet, var formentlig ikke særlig betydeligt, »da det er bekendt nok, at intet Lav her i Staden i Almindelighed staar sig saa godt eller er saa velhavende som Brændevinslavet«. At lægge overdrevne Byrder paa Landbrænderierne til Gavn for Købstadbrænderierne vilde være at øge Fordelen for en enkelt Borgerklasse ved en anden Borgerklasses Undergang. Oldermændens Henvisning til Mads Hermansens Formue afviste Amtmanden med, at Stræbsomhed og Industri fortjente Opmuntring, og Hermansen havde vel fortjent betydeligt, »men ved Virksomhed og ved rigtig at anvende de Midler, Kroens Beliggenhed giver den kloge Mand til at erhverve«. Han endte med at anbefale, at Brændevinsbrænding tillodes Ejeren af Roskilde Kro paa samme Vilkaar som forhen.

Dette blev da ogsaa efter endnu nogen Korrespondance Resultatet. Oldermænden fik ingenting ud af sin Henvendelse, og den 30. Juni 1808 meddeltes der Koefoed Bevilling paa Værtshushold og med Ret til at brænde Brændevin mod at svare de lovbestemte Afgifter; for Kroholdsbevillingen forhøjedes dog Afgiften fra de 24 til de foreslaaede 50 Rdl. aarlig.